

ПРОЕКТИ З НООСФЕРНОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ЗІ СПЕЦКУРСУ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Світлана Єрмоленко

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті презентовано науково-теоретичне обґрунтування й практичну реалізацію проектної методики навчання української мови у вищих педагогічних навчальних закладах на засадах ноосферної освіти; висвітлено історію становлення ноосферної освіти; розкрито специфіку методу проекту у вищих навчальних закладах; запропоновано метод проекту, що пов'язаний як з колективним, так і з індивідуальним виконанням; проаналізовано хід роботи під час практичного заняття; сформульовано основні результати педагогічного експерименту; наведено завдання для розвитку зв'язного мовлення.

Ключові слова:

ноосферна освіта; метод проекту; педагогічний експеримент; компетентнісний підхід до навчання, зв'язне мовлення.

Аннотация:

Єрмоленко Светлана. Проекты ноосферного образования на занятиях спецкурса по методике обучения украинскому языку.

В статье представлены научно-теоретическое обоснование и практическая реализация методики обучения украинскому языку в высших педагогических учебных заведениях на основе ноосферного образования; освещена история становления ноосферного образования; раскрыта специфика метода проекта в высших учебных заведениях; предложен метод, который связан как с коллективным, так и с индивидуальным выполнением; проанализирован ход работы во время практического занятия; сформулированы основные результаты эксперимента; приведены задания для развития связной речи.

Ключевые слова:

ноосферное образование; метод проекта; педагогический эксперимент; компетентностная модель образования; связная речь.

Resume:

Yermolenko Svitlana. Projects of noospheric education at the classes of the special course on methods of teaching Ukrainian.

The article represents the scientific-theoretical justification and practical realization of the project method of teaching Ukrainian at higher pedagogical educational institutions on the grounds of noospheric education; history of noospheric education development is revealed; the specific character of the project method at HEIs is demonstrated; the author offers the project method dealing both with group and individual performance; the course of work at a practical class is analyzed; the main results of the practical experiment are formulated; the tasks for coherent speech development are suggested.

Key words:

noospheric education; project method; pedagogical experiment; competence approach to learning; coherent speech.

Постановка проблеми. Проблема впровадження ноосферної освіти в загальноосвітніх і вищих навчальних закладах залишається нерозв'язаною й дотепер. С. Єрмоленко порушувала її ще в статті «Упровадження ноосферної освіти у вищих навчальних закладах (на матеріалі курсу «Вступ до філології)» (2015) [6]. Дослідниця здійснила педагогічний експеримент, у якому вона запропонувала студентам індивідуально-дослідний проект «Я – ноосферний учитель української мови». Результати цього педагогічного експерименту й стали матеріалом цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уведення безвізового режиму для України є важливим етапом євроінтеграції, тому з'явилася потреба в освічених, моральних і активних спеціалістах, які зможуть ухвалювати злагоджені рішення в ситуації вибору. Упровадження компетентнісного підходу до навчання в усі ланки освіти (загальноосвітні й вищі навчальні заклади) сприяє набуттю слухачами цілісної системи універсальних знань, умінь і навичок, а також досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності. Сучасне навчання тісно пов'язано з поняттям ноосферної освіти, що орієнтується на реалізацію навчально-виховного процесу через поступальний розвиток усіх навчальних ланок освіти. Означений методичний

підхід до пізнання української мови розглядається у філософському (В. Андрущенко, В. Вернадський, В. Юрченко), психологічному (Л. Анн, Р. Ділтс, Н. Маслова), дидактичному (А. Хуторський) й лінгводидактичному (О. Потапенко, Л. Скуратівський) аспектах.

Ноосфера – це, за визначенням академіка В. Вернадського [3], зона людської культури й виявлення людської думки. Формування ноосфери можливе в процесі синтезу науки, мистецтва, моралі та філософії. В. Вернадський, який увів означене поняття, твердить, що біосфера в майбутньому має перетворитися на ноосферу, тобто перейти в такий стан, коли людська думка стане однією з основних сил, що визначатиме її розвиток. Зростання наукового знання в другому тисячолітті утвердить тенденцію інтеграції між окремими науками. Це, з одного боку, створює перспективу надзвичайного заглиблення в дослідження різних явищ, а з іншого – розширює можливості вивчення їх в усіх аспектах.

В. Андрущенко [1], розвиваючи геніальні ідеї В. Вернадського, твердить, що ноосферне буття людства – це буття людей у їхній духовній єдності, забезпечити яку здатна лише педагогіка духовності шляхом виховання кожної особистості в контексті єдності загальнолюдських і національних цінностей, традицій і пріоритетів.

Упродовж останніх десятиліть учені досліджують онтологічну й гносеологічну сутність ноосфери. Передбачається чотири етапи ноосферизації: інформаційний, екологічний, космічний і посткосмічний.

Становлення ноосфери необхідне людству не просто як певна самоціль – це диктується потребою подальшого прискореного прогресу, повного утвердження гуманістичних принципів і можливостей, знайдення людським родом свого безсмертя. О. Потапенко [12] вважає, що ноосфера – це сфера не стільки інтелекту, скільки душі, серця й духу, тому прогрес цивілізації неможливий без очищення душ землян від агресії, ненависті, гордині тощо. Згідно з законом ноосфери, усі слова, думки, почуття, вчинки людей не зникають, а існують вічно у вигляді випромінювання та енергій.

У лінгвофілософському аспекті ноосферне вчення аналізує В. Юрченко [15], який у своєму нарисі послуговується такими поняттями, як: космічний синтаксис, Бог, Людина, слово.

Російський психолог і методист Н. Маслово [7] реалізувала в педагогіці філософське вчення В. Вернадського; обґрунтувала методологію ноосферної освіти. Дослідниця виділила в ноосферній освіті три напрями: активний, сугестопедичний, холістичний. Активний напрям – це інтенсивне запам'ятовування інформації, використання логічного мислення (традиційний). Сугестопедичний напрям – орієнтування на стан рефлексії; через зняття стресу посилюється пам'ять, слух, інтуїція, збільшується обсяг інформації. Холістичний напрям – це синтез методів активного й сугестопедичного напрямів.

З погляду фізіологів, людям властиве домінування лівої чи правої півкулі головного мозку (І. Павлов [9]). Людям, у яких домінує ліва півкуля, притаманний логічний спосіб сприйняття інформації, схильність до узагальнення й абстрагування; для людей, у яких домінує права півкуля, характерне образне й конкретне мислення. Відповідно, психологи виділяють чотири етапи сприймання й перероблення інформації: сенсорний, символічний, логічний, лінгвістичний (запропонував учений Ж. Піаже [10]).

Ноосфера, за визначенням Н. Маслової, це сфера розуму. Ноосферний розвиток спрямований на відновлення екологічної рівноваги планети й появу нової людини, знаковою рисою якої є одухотворене цілісне мислення. Особливо цінним лінгводидактичним положенням праць Н. Маслової є теза про доцільне чергування абстрактної, логіко-понятійної та емоційно-образної навчальної діяльності як у структурі окремого уроку, так і системи уроків. Раціональне поєднання

означених видів навчальної діяльності дає змогу досягти кращих результатів навчання, оскільки діє принцип природовідповідності як домінуючий.

Дослідниця окреслила чотири етапи сприйняття, що притаманні людині: 1 етап – інформаційний (тіло людини приймає інформаційні сигнали й через природні канали передає мозку); 2 етап – формувальний (мозок формує символічні аналоги сприйнятого, відтворює інформацію в образах); 3 етап – логічний (порівняння мисленого образу з досвідом людини, узгодження образів, які є в мозку); 4 етап – лінгвістичний (називання предмета, ідентифікація через голографічний аналог).

Складними процесами мислення під час навчання синтаксису викладач керує через систему пізнавальних завдань, які зумовлені структурою мовленнєвої діяльності (О. Леонтьєв [8]) і структурою уяви (Л. Виготський [4]). Способи управління пізнавальною та мовленнєвою діяльністю студентів філологічного факультету передбачають поетапний характер керування, загальну спрямованість на «зону найближчого розвитку» (Л. Виготський) й вибудовуються з позицій педагогіки співробітництва. Аналізуючи процес засвоєння мови її носіями, психологи вважають, що вона засвоюється через мовлення в процесі спілкування, яке є природною потребою кожної людини. О. Леонтьєв твердить, що зміст мовленнєвої діяльності та змістовий склад утворюваних мовних зв'язків формується тільки за допомогою спілкування людей (комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення мови).

Досягнення єдності мовної освіти й мовленнєвого розвитку студентів – одне з найскладніших питань методики. Останнім часом ученими робляться спроби розв'язати означене методичне питання, наприклад, через уведення до «Концепції мовної освіти 12-річної школи», розробленої лабораторією навчання української мови Інституту педагогіки АПН України під керівництвом Л. Скуратівського, ноосферного підходу до навчання української мови. У «Концепції мовної освіти 12-річної школи» [12] визначено пріоритети мовної освіти, серед яких називається забезпечення наступності змісту мовної освіти й вимог щодо його засвоєння між базовим компонентом дошкільної й початкової освіти; основною та старшою школою; загальноосвітньою шкільною підготовкою й вимогами професійно-технічної та вищої освіти.

Вагомим внеском у дослідження рефлексивної діяльності як складника ноосферної освіти є праці російського дидакта

А. Хуторського. За його визначенням, рефлексія – це «інтелектуальний або чуттєвий процес усвідомлення суб'єктом причин, що спонукали його до певної діяльності» [14, с. 287]. Рефлексивна діяльність дає змогу усвідомити послідовність, якої дотримуються під час здобуття знань, формування здобутих результатів і з'ясування значення для власного розвитку. На переконання вченого, це ведення рефлексивних щоденників; виконання завдань, які передбачають аналіз власних суджень, почуттів, думок; написання есе, які сприяють розвитку інтелектуальних, емоційно-вольових якостей, поглибленню особистого визначення мети.

Для реалізації принципів ноосферної освіти А. Хуторський пропонує використовувати метод емпатії; метод образного бачення; метод символічного бачення; метод «Якби...», метод аглютинації.

Л. Анн [2], розвиваючи ідеї А. Хуторського, пропонує метод стимулювання рефлексивної діяльності в процесі навчання. Цей метод забезпечує якісне засвоєння нових знань, удосконалення особистісних якостей. Методика проведення тренінгових вправ передбачає стимулювання рефлексії, унаслідок чого особистість усвідомлює й глибше розкриває внутрішні ресурси та здібності. Висока результативність досягається завдяки моделюванню (відтворенню життєвої ситуації в «лабораторних умовах»), що допомагає знайти особистості оптимальні можливості для виконання поставленого завдання, й використанню метафор і аналогій (вони сприяють встановленню паралелей між окремими явищами та подіями). На переконання Р. Ділтса, «саме мислення за аналогією спонукає до творчої активності, до зосередженості на глибинних структурах наявного досвіду, а метафорична репрезентація як «поширений і могутній спосіб використання нових асоціацій для розуміння ідеї, ситуації, концепції» має важливе значення для застосування наявних знань і вмінь в іншому контексті, в іншій життєвій ситуації» [5, с. 43].

Формулювання цілей статті. Серед цілей нашого дослідження можна виокремити такі: ознайомити з поняттям «ноосферна освіта» й розкрити практичне використання принципів ноосферної освіти через проект як підсумкову діяльність студентів філологічного факультету на заняттях зі спецкурсу з методики навчання української мови.

Мета нашої статті полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні й практичній реалізації методики формування ноосферної свідомості в процесі вивчення української мови.

Саме тому ми передбачили виконання відповідних завдань: 1) здійснити опис методу проектів; 2) розкрити витоки зародження ноосферної освіти й схарактеризувати ноосферну освіту на сучасному етапі; 3) проаналізувати результати проектної діяльності студентів філологічного факультету під час складання заліку зі спецкурсу методики навчання української мови; 4) дібрати завдання, які відповідають принципам ноосферної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з важливих аспектів організації навчання у виші є створення умов для діяльності студентів, які сприятимуть формуванню професійних компетенцій. Реалізація цього аспекту можлива в процесі виконання студентами проектної діяльності індивідуально-колективного характеру. Навчально-дослідний проект – це організаційна форма роботи, яка має технологічний характер, орієнтована на засвоєння навчальної теми або навчального розділу й становить частину навчального курсу. Орієнтовний перелік обов'язкових вимог до сучасного тлумачення проектних технологій: наявність освітньої проблеми, складність і актуальність якої відповідає навчальним запитам і життєвим потребам студентів; дослідницький характер пошуку шляхів розв'язання проблеми; структурування діяльності, відповідно до класичних стадій проектування; моделювання умов для виявлення й розв'язання студентами навчальної проблеми.

Найбільш перспективний вид діяльності – це індивідуально-колективний проект, що не тільки є фактором інтеграції й фактором сучасної освіти, не тільки систематизує знання, а й забезпечує максимальне його наближення до реальних потреб життя, творчої самореалізації, природовідповідного розвитку й конструктивної соціалізації особистості студентів. Проектне навчання є непрямим, тому цінними в ньому є не тільки результати, а значною мірою сам процес, у якому відбувається особистісне зростання учасника проекту. Проектне навчання – корисна альтернатива класичним залікам або іспитам, але воно аж ніяк не повинно витіснити їх і ставати певною панацеєю, його варто використовувати як доповнення до інших видів прямого чи непрямого навчання, як засіб прискорення зростання й в особистісному вимірі, і в академічному.

Особливого значення набуває проектна діяльність в умовах інтегрування курсів різного або близького профілю. Кожен студент рано чи пізно опиняється перед проблемою вибору майбутньої спеціалізації, тому на заняттях зі спецкурсу найчастіше викладачі могли б користуватися проектами, які об'єктивно

відображають результати науково-навчальної діяльності студентів. Для педагогічного вишу є важливим упровадження ноосферної освіти, яка докорінно змінить погляд викладачів на студентів. Допомога педагога студентові дуже необхідна під час створення проекту «Я – ноосферний учитель української мови». Викладачеві важливо дати студентові можливість набути практичних навичок планування, розвивати здатність бачити позитивну перспективу свого майбутнього життя, надавати виконавцям емоційну підтримку. Це допоможе майбутнім учителям української мови зробити самостійний і свідомий вибір методів і прийомів навчання. Проектна діяльність здатна забезпечити формування в студентів таких знань, поведінкових моделей, цінностей, які дадуть змогу йому бути успішним у житті.

До цілей проектної діяльності студентів педагогічного вишу, на нашу думку, належать такі: навчити ноосферної методики, тобто навчити виконувати завдання у сфері освітньої діяльності; навчити пояснювати явища дійсності, їхню сутність, причини, взаємозв'язки, тобто розв'язувати пізнавальні проблеми; навчити орієнтуватися в ключових проблемах сучасного життя – екологічних, політичних, міжкультурної взаємодії, тобто розв'язувати аналітичні проблеми; «навчити орієнтуватися у світі духовних цінностей; навчити розв'язувати проблеми, пов'язані з реалізацією певних соціальних ролей; навчити розв'язувати проблеми, спільні для різних видів професійної та іншої діяльності; навчити розв'язувати проблеми професійного вибору...» [13, с. 57]. Наведемо опис основних етапів роботи над проектом «Я – ноосферний учитель української мови».

Перший – пошуковий. Викладач разом зі студентами моделювали бажаний результат, аналізували реальну ситуацію, окреслювали й аналізували проблему. Ще під час вивчення курсу «Вступ до філології» студенти філологічного факультету ознайомилися з поняттям «ноосферна освіта». Тому на час експерименту первинне розуміння й усвідомлення проблеми в них уже було. Під час активної педагогічної практики на IV курсі в загальноосвітніх школах протягом місяця студенти філологічного факультету застосовували здобуті знання з ноосферної освіти, але робили це не послідовно.

Другий етап – аналітичний. Викладач разом зі студентами визначали мету й завдання проекту, шукали способи розв'язання проблеми, аналізували можливі ризики, склали план реалізації, аналізували ресурси, планували продукт. Під час лекції викладач ставив

запитання слухачам, які стосувалися проблеми виконання проекту «Я – ноосферний учитель української мови». Викладач, читаючи лекції зі спецкурсу з методики навчання української мови, звертав увагу слухачів на такі проблеми: у чому специфіка ноосферної освіти? Чому є тільки експериментальні школи, які працюють за цією методикою (наприклад, у місті Дніпрі або Санкт-Петербурзі)? Наталія Маслова популяризує ноосферну освіту через теле- або радіопередачі в Росії, але масовим явищем ноосферна освіта в Росії не стала. Чому? Чи потрібне втручання держави, щоб ноосферна освіта була задекларована як обов'язкова для всіх українців, які навчаються в різних закладах? І таких проблемних питань може виникати безліч. Студенти вже самостійно знаходять відповіді на порушені питання, визначають мету й завдання проекту, аналізують і створюють план його виконання.

Третій етап – практичний. Студенти виконують план роботи. Викладач здійснює попередній контроль, корегує помилки, дає поради щодо їх усунення. У плані виконання обов'язково має бути система навчальних завдань, які розвиватимуть у слухачів креативне мислення, нестандартне розв'язання проблемної ситуації, професійне мовлення тощо.

Четвертий етап – презентаційний. Виконавці виступають перед групою. А потім захищають свій проект, даючи відповіді на поставлені питання викладача й студентів. Уміння захищати проект і давати повну відповідь на неочікувані запитання є підсумком у проектах такого типу. Викладач робить попередню оцінку продукту. Студент-виконавець планує презентацію й здійснює підготовку презентаційних матеріалів, робить безпосередньо презентацію продукту.

П'ятий етап – контрольний. Викладач разом з іншими студентами аналізують результати виконання науково-дослідного проекту «Я – ноосферний учитель української мови», оцінюють продукт, а також його просування. Під час обговорення відповіді студента, який захищає проект, важливо дотримуватися вимог наукового етикету, тобто звертатися на ім'я в кличному відмінку (*Галино, Миколо, Олено, Петре, Євгеніс, Євгенію, Іване* тощо), використовувати етикетні вислови (*будь ласка, перепрошую, вибачте, дякую за запитання, Ваша думка слушна, на мою думку, як ви вважаєте?* та ін.).

На цих етапах викладач консультує – активізує й стимулює до певних питань, міркувань, змушує дати самостійну оцінку своїй діяльності, моделюючи різноманітні ситуації. Наприклад, чи використовували Ви під час педагогічної практики елементи ноосферної

освіти? Чому саме ці методи та прийоми Ви використали? Як це вплинуло на результат навчання? Студенти на практичних заняттях зі спецкурсу з методики навчання української мови пропонують різні комунікативні завдання, які варто запропонувати учням під час вивчення тієї чи іншої теми, щоб реалізувати принципи ноосферної освіти в школі.

Пропонуємо навчальні завдання з теми «Відокремлені члени речення. Внесення», які розвивають образне мислення учнів, а також сприяють набуттю комунікативних умінь і навичок, відповідно до принципів ноосферної освіти:

Завдання 1. Доберіть різні звертання: а) до друга; б) до мами; в) до керівника; г) до Президента України. Визначте, у яких функціональних стилях ви використовуєте утворені речення. Чому? Напишіть невеличкий твір-мініатюру під заголовком «Вельмишановний пане Президенте України!»

❖ Які формули звертання використовують на території України?

Спілкування починається зі звертання. Звертатися можемо до знайомої та незнайомої людини, старшої за віком або молодшої, до керівника й до підлеглого тощо. І кожного разу робимо це по-іншому.

До незнайомої людини: *Пробачте, я не знаю; Вибачте, я хотів би запитати (попросити); Скажіть, будь ласка; Допоможіть, будьте ласкаві; Чи не скажете?; Чи не могли б ви, пробачте.*

Між знайомими людьми: *Товаришу! Товариші! Друзі! Шановні друзі! Шановні колеги!*

У міліції та судових органах: *Громадянине! Громадянко! Громадяни!*

До духовних осіб: *Отче! Панотче! (до священика), Ваша велебносте! Ваша превелебносте! (до архієпископа), Ваша святосте! (до патріарха).*

У ділових, офіційних звертаннях вживається *Ви* незалежно від віку й становища, на *ти* може звертатися лише вчитель до учнів молодших і середніх класів.

Завдання 2. Побудуйте речення зі вставними та вставленими конструкціями за запропонованим початком. Яка стилістична роль таких речень, для якого функціонального стилю характерні такі конструкції? Обґрунтуйте свою думку. Зразок: *Напевне, сьогодні буде дощ (вставне слово). – Іде дощ – а колись у таку погоду я зустріла Василя! – на душі чомусь невесело й тривожно (вставлене речення).*

1. *Іде дощ ...* 2. *Я закохалася в Максима...* 3. *Мені дуже сподобалися ці півонії...* 4. *Радість огорнула мене своїм теплом...* 5. *Біля університету я зустріла подружку...* 6. *Весело*

було на концерті... 7. *Ранок був незвичайним...* 8. *Я хочу стати вчителем...* 9. *Моя мрія здійсниться скоро...* 10. *Нехай дівчатка йдуть першими...*

❖ Чи можна вважати подані початки обірваними реченнями? Що таке замовчування? Який зв'язок між обірваними реченнями й замовчуванням? Зіставте синонімічні речення (подані й утворені). Чим вони відрізняються?

Завдання 3. Побудуйте речення зі вставними й вставленими компонентами за запропонованим початком, кінцівкою або серединою. Наведіть, де це можливо, два (і більше) стилістичні варіанти речень.

1. *Ні, це, власне, була...* 2. *Люди, як видно, дуже добре позаучували мелодії...* 3. *...як, наприклад, я?* 4. *...щоб час, мовляв, не гайнувати...* 5. *Було, роблю що, кажучи,...* 6. *Правду кажучи, хлопці...* 7. *... здається, літала б під небом.* 8. *... але, на жаль, вони...* 9. *..., як звичайно, закінчив свою зміну...* 10. *... сьогодні, як на те, і...* 11. *Подумати тільки, в голову.*

❖ У яких функціональних стилях використовують вставні й вставлені конструкції? Чому?

Для наукового й офіційно-ділового стилів найхарактернішими є вставні слова, що вказують на зв'язки між частинами тексту, передають ставлення до способів висловлювання думки, зазначають джерело повідомлення, пом'якшують категоричність висновків і порад, дають раціональну або емоційну оцінку інформації.

Вставлені конструкції, на відмінну від вставних, мають синтаксичний зв'язок з реченням або з одним з його компонентів. У науковому стилі та його різновидах ці конструкції є засобом уточнення й роз'яснення, додаткового повідомлення. У художньому й публіцистичному мовленні вставлені конструкції сприяють розвитку другого плану розповіді.

Завдання 4. У наведеному тексті перебудуйте всі речення на прості неускладнені. Прочитайте утворений текст. Який текст вам здається більш досконалим? Обґрунтуйте свою думку.

Пам'ять родоводу

...Зроду-віку на українській землі намагалися передати в спадок своїм дітям не тільки навички праці й поведінки, але й залишити добру пам'ять про самих себе.

Добра пам'ять про батьків чи дідусів, матерів або бабусь переходила на їхніх нащадків. Саме це змушувало більшість людей дорожити своєю поведінкою, зразковим

прикладом чи вчинком, щоб увінчатися в родоводі. Але траплялися й протилежні випадки – людський гандж одного з пращурів міг також причепитися й до дітей. І хоч вони в тому не були винні, іменне тавро переходило з покоління в покоління, особливо на тих, хто успадкував риси ганджового характеру.

... Чи знаємо ми своїх предків – ну, скажімо, діда ще можемо назвати по імені, а ось уже прадіда?

«Людина без роду-племени» починається з найпростішого – забутого на підвіконні листа, припалого пилугою портрета найдорожчої людини чи занедбаної на околиці історичної пам'ятки нашої історії.

В. Скуратівський

❖ До якого функціонального стилю належить текст? Чому? Які стилістичні фігури в ньому використані?

Завдання 5. Перекладіть українською мовою. Проаналізуйте утворені синтаксичні конструкції: речення прості чи складні; прості неускладнені чи ускладнені. Визначте стилістичні фігури, використані в поданих реченнях. Для чого автор використав ці стилістичні фігури в російській мові? Чи використано ці стилістичні фігури під час перекладу?

1. *Жили-были старик со старухой. Стал он кликать золотую рыбку. Приплыла к нему рыбка, спросила...* (А. Пушкин). 2. *Задумались все казаки и не знали, что сказать. Тогда вышел вперед всех старейший годами во всем запорожском войске Касьян Бовтюг... Так сказал Бовтюг и затих; и обрадовались все казаки, что навёл их таким образом на ум старый* (Н. Гоголь). 3. *И вы уже (звездой средь ночи), Скользящей поступью скользя, Идёте – в поступи истома, И песня Ваших нежных плеч Уже до ужаса знакома. И сердцу суждено сберечь, Как память об иной отчизне, Ваш образ, дорогой навек...* (А. Блок).

❖ До якого функціонального стилю належать речення? Чому?

Завдання 6. Перекладіть українською мовою. Знайдіть вставні слова (словосполучення, речення) і підкресліть. Визначте функціональну належність тексту. Обґрунтуйте свою думку.

Часто, когда я выступаю перед молодёжью, меня спрашивают: «А как вы воспитали волю, твёрдость характера, упорство в достижении цели? А может быть, это врождённые черты и бесполезно даже пытаться их выработать в себе?»

Нет, конечно. Воля, твёрдость характера и другие хорошие качества человека могут быть выработаны с самого детства, и чем раньше, тем лучше, каждый день, каждый час в повседневной жизни в одинаковых обстоятельствах. Один смалодушничает,

выберет путь полегче, а другой пойдёт дорогой потруднее.

И трудная дорога всегда оказывается короче, потому что человек, преодолевая все на своём пути, закаляет свой характер, учится управлять своими поступками.

О. Маресьев

➤ Вставні конструкції несуть у собі функціональне навантаження чи ні?

Вставні слова й речення вказують на особисте ставлення мовця до висловленої ним думки.

У реченні зазвичай повідомляється про якийсь справжній або можливий факт дійсності. А той, хто повідомляє про це, за допомогою вставних слів і речень вносить у речення свою впевненість або сумнів, емоційну оцінку, вказує на зв'язок висловленого з іншими повідомленнями, на джерело, спонукає слухача прислухатися тощо. Розміщені вставні слова, як правило, на початку речення або всередині його, дуже рідко – в кінці.

Художня література використовує весь набір вставних слів. Особливо широко вживаються вставні слова в розмовному мовленні, надаючи йому емоційної наснаженості та експресії. Для наукового й офіційно-ділового стилів найхарактернішими є вставні слова, що вказують на зв'язки між частинами тексту, передають ставлення до способів висловлення думки, зазначають джерело повідомлення, пом'якшують категоричність висновків і порад, дають раціональну або емоційну оцінку інформації.

Завдання 7. Прослухайте двічі переказ. Запишіть. Доповніть текст міркуванням на тему: «Чи можна вважати святкування Нового року двічі загальноукраїнською традицією»? До якого функціонального стилю належить текст? Обґрунтуйте свою думку. Знайдіть у тексті прості речення й зробіть їх синтаксичний розбір.

У народі кажуть: скільки днів – стільки й свят. Та проте один зі святкових днів особливо п'ятнадцятий. Ви, очевидно, здогадалися – мова йде про Новий рік.

Первісним початком Нового року вважалася весна. Після зимової сплячки пробуджувалася природа, починало оживати зело. Саме з цієї пори, на думку язичників, і започатковувався новий відлік часу. Не випадково, що з весною і пов'язано найбільше обрядодійство – веснянки, гаївки, унікальний звичай водіння Куста, до речі, цей дохристиянський обряд і досі зберігся в селі Сварищевичі, що на Рівненщині.

З уведенням християнства в Київській Русі офіційна церковна служба зажадала зміни Нового року. Релігійний календар змушував перенести новоліткування з весни на осінь, але зламати віковічні традиції було не так й легко. Для цього знадобилося не одне століття.

Поступово майже всі європейські країни вже користувалися зимовим новолітутуванням.

Проте й ця дата виявилася не остаточною. За Радянської влади офіційний початок року зміщувався на 14 днів уперед, хоч церковне відзначення залишилося незмінним. Таким чином, у нашій країні співіснують дві дати початку року – 1 і 14 січня.

В. Скуратівський

Напишіть міркування на тему: «Чи можна вважати святкування Нового року двічі загальноукраїнською традицією?»

М. Зубков роз'яснює, що міркування – це спосіб викладу, у якому логічна, послідовна низка визначень, суджень і висновків допомагає розкрити внутрішню цілісність явища і, як правило, доводить певне положення шляхом причинно-наслідкових зв'язків, зіставленням, порівнянням і розкриттям змісту цих зв'язків. Доводячи свою думку, укладач послуговується переконливими, обґрунтованими й правдивими доказами.

Завдання 8. Прочитайте уривок тексту з фейлетону І. Ільфа і Є. Петрова «Справа студента Сверановського». Виділіть у тексті засоби офіційно-ділового стилю, які використані авторами у фейлетоні. Яка роль цих засобів у тексті? Чому мову судочинства тут названо «суконною мовою»? Що висміюють сатирики? Створіть власний варіант тексту на задану тему, але в художньому стилі. Яка різниця між офіційно-діловим і художнім стилем? Знайдіть у текстах прості речення. Визначте їх значення в офіційно-діловому й художньому стилях. До якого функціонального стилю належить фейлетон? Чому? Відповідь обґрунтуйте.

О, ця суконна мова! Вона всьому надає значущості й важливості.

Спробуйте перекласти цією мовою таке простеньке висловлювання:

«Марія Іванівна сиділа на дивані й читала книгу, м'яке світло від лампи падало на сторінку...»

Ось що вийде:

«17-го квітня, о другій годині ночі, у квартирі № 75 було виявлено невідому громадянку, котра назвалася Марією Іванівною; вона сиділа в північно-західному кутку кімнати на майже новому дивані, який було придбано, як вона заявила, у магазині. У руках в неї вдалося виявити книгу невідомого автора, яку вона, за її словами, читала, використовуючи для освітлення кімнати, так само й книги настільну штепсельну лампу з вкрученою в неї електричною лампочкою силою в 25 свіч і, як підтвердила експертиза, розжарення в 120 вольт».

Чи не правда, що таку громадянку дуже хочеться негайно ізолювати від суспільства, взявши під варту?»

І. Ільф, Є. Петров

❖ Які стилістичні фігури використані в тексті? Чому?

Завдання 9. Скласти діалог (телефонну розмову). У репліках використати наведені іншомовні слова (за потребою). Оформити діалог письмово. Записати створений діалог у формі прямої та непрямої мови. Знайти (де це можливо) українські заміники іншомовних слів, записати їх. До якого функціонального стилю належать створені тексти. Чому?

Метро, таксі, сольфеджіо, портмоне, кашне, кафе, бістро, хобі, рандеву, візаві, інтерв'ю, тет-а-тет, аванс, авантюра, авеню, аврал, альтруїст, баритон, бармен, гувернантка, джаз-банд, джаз-рок, драйв, вар'єте, дискотека, досьє, жаргон, імпорт, казино, бравісимо, інтермецо, лібрето, парфумерія, парфуми, піанісимо, піцикато, стакато, фортисимо.

Наприклад:

- *Алло! Олено!*
- *Здоров, Світлано!*
- *Як справи? Мені стало нудно й вирішила тобі зателефонувати.*
- *А я думала ти у справі. Все нібито непогано, навіть прекрасно.*
- *А що так?*
- *Уявляєш, недавно познайомилася в метро з музикантом! Він сидів візаві від мене. У нього такий приємний баритон. Говорив він на музичному жаргоні про якісь незнайомі мені речі. Спочатку про те, що він грає в джаз-банді (бандит чи що?), потім про джаз-рок. Виявляється, він любить цей стиль джазу. Його хобі – теніс і він майстерно виконує драйв....*

➤ Інсценізуйте сценку з другом. Вам вдалося відтворити діалог? Якщо так, то що на це вплинуло? Якщо ні, то чому?

Інсценізація – це переробка літературного твору, написаного не в драматичній формі, для постановки на сцені або для теле- чи радіовистави.

Завдання 10. Прочитайте деякі твердження з книги Роберта Гріна «48 законів влади». Перекладіть українською мовою. Які речення використані в законах (прості чи складні, прості неускладнені чи ускладнені)? До якого функціонального стилю належить текст? Чому?

Напишіть спростування чи схвалення до прочитаного в художньому стилі (обсяг – 1 аркуш).

Закон 1. *Никогда не затмевай господина.*

Закон 2. *Не доверяй друзьям безгранично, научись использовать врагов.*

Закон 3. *Скрывай свои намерения.*

Закон 4. *Всегда говори меньше, чем кажется необходимым.*

Закон 5. *Многое зависит от репутации – береги её ценой жизни.*

Закон 6. *Завоевывай внимание любой ценой.*

Закон 7. *Заставь других работать на себя и пользуйся результатами.*

Закон 8. *Вынуждай людей подойти к тебе, если нужно, используй приманку.*

Закон 9. *Добивайся победы действиями, а не доводами.*

Закон 10. *Инфекция: избегай невесёлых и невезучих.*

Закон 11. *Старайся, чтобы люди зависели от тебя.*

Закон 12. *Проявляйте иногда честность и щедрость, чтобы обезоружить свою жертву.*

Закон 13. *Прося о помощи, взывай к своекорыстию людей и никогда – к их милости или великодушью.*

Закон 14. *Играй роль друга, действуй, как шпион.*

Закон 15. *Разбей врага полностью.*

Закон 16. *Используй своё отсутствие, чтобы приумножить уважение и честь.*

Закон 17. *Держи других в подвешенном состоянии: поддерживай атмосферу непредсказуемости.*

Закон 18. *Не строй крепостей, чтобы защитить себя: изоляция опасна.*

Закон 19. *Знай, с кем имеешь дело: не наноси обиду кому не следует.*

Закон 20. *Ни с кем не объединяйся.*

Закон 21. *Прикинься простаком, чтобы надуть простака: кажись глупее своей мишени.*

➤ Чи можна вважати наведені закони гуманними? У своєму житті Ви послуговуєтеся такими принципами? Чому такі закони останнім часом культивуються?

Сам Роберт Грін пише так про призначення свого бестселера: «Для тих, хто прагне влади, для тих, хто мріє про владу, а також для тих, хто хоче бути напоготові щодо натиску влади».

В анотації до книги зазначається, що це найаморальніша, найбільш цинічна ... і найбільш правдива книга про владу, починаючи зі звичайної побутової й закінчуючи президентською. Цей бестселер розкриває механізми впливу на свідомість людей як «маленьких» начальників, так і «сильних світу цього», те що можновладці намагаються приховати від стороннього ока.

Висновки. Якщо узагальнити все сказане, то проектне навчання є однією з найвдаліших технологій, яка достатньо повно відповідає вимогам сучасної освіти, оскільки вона практично спрямована, а також особистісно-зорієнтована. Зокрема, має високу мотивацію, закладену в темі проекту, що означає зростання інтересу й уведення в роботу елементів ноосферної освіти через використання завдань професійного рівня; підтримує лінгвістично-педагогічні завдання в когнітивній, афективній і психомоторній сферах і на всіх рівнях – знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез; дає змогу вчитися на власному досвіді й досвіді інших у конкретних завданнях. Крім того, проект «Я – ноосферний учитель української мови» сприяє формуванню у студентів образів успішного вчителя української мови, вдалої педагогічної кар'єри; дає змогу отримати уявлення про свої потенційні можливості й переваги.

Використання проектною методикою в освітньому процесі забезпечує формування найбільш універсальних компетентностей – професійних, що формуються засобами предметного змісту, і сприяє здійсненню соціально-педагогічної діагностики готовності студентів філологічного факультету до ухвалення самостійних рішень, пов'язаних з педагогічною діяльністю, шляхом упровадження ноосферної освіти у вишах.

Список використаних джерел

- Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті. Нариси. Інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2005. – 738 с.
- Анн Л. Ф. Психологические тренинги с подростками / Л. Ф. Анн. – СПб.: Питер, 2003. – 271 с.
- Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский; отв. ред. А. Л. Яншин; предисл. А. Л. Яншина, Ф. Т. Яншиной; АН СССР. – М.: Наука, 1991. – 270 с.
- Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский // Собр. соч. в 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 2. – С 5–361.
- Дилтс Р. Коучинг с помощью НЛП / Р. Дилтс. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 256 с.
- Єрмоленко С. І. Упровадження ноосферної освіти у вищих навчальних закладах (на матеріалі курсу

References

- Andrushchenko, V. P. (2005). *Reflections on education: Articles. Essays. Interviews.* Kyiv: Znannia Ukrainy. [in Ukrainian]
- Ann, L. F. (2003). *Psychological trainings with teenagers.* SPb: Piter. [in Russian]
- Vernadsky, V. I. (1991). *A scientific thought as a planetary phenomenon.* Moscow: Nauka. [in Russian]
- Vygotsky, L. S. (1982). *Thinking and speech. Coll. of works in 6 vol.* Moscow: Pedagogika. Vol. 2. 5–361. [in Russian]
- Dilts, R. (2004). *Coaching with NLP.* SPb: Praim-YEVROZNAK. [in Russian]
- Yermolenko, S. I. (2015). Introduction of noospheric education at HEIs (based on the course "Introduction into Philology"). *Ukrains'ka mova i literatura v shkoli*, 2, 39–43. [in Ukrainian]

- «Вступ до філології» / С. І. Єрмоленко // Українська мова і література в школі. – 2015. – № 2. – С. 39–43.
7. Маслова Н. В. Ноосферное образование: Научные основы. Концепция. Методология, технология: монография / Н. В. Маслова. – М. : Ин-т холодинамики, 2002. – 338 с.
 8. Леонтьев А. А. Язык, речь речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.
 9. Павлов И. П. Двадцатилетний опыт / И. П. Павлов // Полн. сборник трудов: в 4 т. – М.-Л., 1951. – Т. 3. – Кн. 2. – 603 с.
 10. Пиаже Ж. Роль действия в формировании мышления / Ж. Пиаже // Вопросы психологии. – 1965. – № 6. – С. 160–192.
 11. Потапенко О. І. Ноосферний підхід до реалізації концепції мовної освіти 12-річної школи / О. І. Потапенко // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 7. – С. 68–70.
 12. Скуратівський Л. В. Концепція мовної освіти 12-річної школи (українська мова) / Л. В. Скуратівський // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 2. – С. 4–10.
 13. Трубачева С. Міжпредметні проекти у формуванні навчальних компетентностей старшокласників / С. Трубачева, Р. Осадчук // Українська мова і література в школі. – 2012. – № 5. – С. 56–58.
 14. Хуторской А. В. Современная дидактика: учебник для вузов / А. В. Хуторской. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с.
 15. Юрченко В. С. Космический синтаксис. Бог. Человек. Слово: лингвофилософский очерк / В. С. Юрченко. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1992. – 137 с.
 7. Maslova, N. V. (2002). *Noospheric education: Scientific basics. Concept. Methodology, technology: a monograph*. Moscow : In-t kholodinamiki. [in Russian]
 8. Leontiev, A. A. (1969). *Language, speech, speech activity*. Moscow : Prosveshchenie. [in Russian]
 9. Pavlov, I. P. (1951). *20 years of experience. Complete collection of works: in 4 vol. Vol. 3. Book 2*. Moscow-Leningrad. [in Russian]
 10. Piaget, J. (1965). The role of action in the formation of thinking. *Voprosy psikhologii*, 6, 160–192. [in Russian]
 11. Potapenko, O. I. (2003). The noospheric approach to the realization of the language education concept in 12 grades school. *Ukrainins'ka mova i literatura v shkoli*, 7, 68–70. [in Ukrainian]
 12. Skusrativs'kyi, L. V. (2002). The concept of language education of 12 grades school (the Ukrainian language) *Ukrainins'ka mova i literatura v shkoli*, 2, 4–10. [in Ukrainian]
 13. Trubacheva, S. (2012). Intersubject projects in forming learning competences if higher school students. *Ukrainins'ka mova i literatura v shkoli*, 5, 56–58. [in Ukrainian]
 14. Khutorskoi, A. V. (2001). *Modern didactics: a textbook for universities*. SPb : Piter. [in Russian]
 15. Yurchenko, V. S. (1992). *The syntax of space. God. Man. Word: a linguo-philosophical essay*. Saratov : Saratov University Publishing. [in Russian]

Рецензент: Молодиченко В.В. – д.філософ.н., професор

Відомості про автора:
Єрмоленко Світлана Іванівна
 cvitlana.lana@gmail.com
 Мелітопольський державний педагогічний
 університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i18.1900>

Матеріал надійшов до редакції 10. 05. 2017 р.
 Прийнято до друку 09. 06. 2017 р

Information about the author:
Yermolenko Svitlana Ivanivna
 cvitlana.lana@gmail.com
 Melitopol Bohdan Khmelnytsky
 State Pedagogical University
 20 Hetmans'ka St., Melitopol,
 Zaporizhia region, 72312, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i18.1900>

Received at the editorial office 10. 05. 2017.
 Accepted for publishing 09. 06. 2017.